

Działalność naukowa prof. dr hab. Anny Czekanowskiej-Kuklińskiej i jej znaczenie dla rozwoju etnomuzykologii w Polsce

Tomasz Nowak

W 2021 roku pożegnaliśmy prof. dr hab. Annę Czekanowską-Kuklińską, którą wcześniej uczciliśmy w 2019 roku podczas dorocznej konferencji Polskiego Seminarium Etnomuzykologicznego z okazji obchodzonego wówczas 90-lecia urodzin oraz 70-lecia wejścia na ścieżkę badań etnomuzykologicznych. Profesor Czekanowska należała również do wąskiego grona reprezentantów generacji doświadczonych etnomuzykologów, które od samego początku wspierało nasze stowarzyszenie. Wielu członków PSE jest także wychowankami Pani Profesor. Z tych wszystkich powodów warto przypomnieć sylwetkę tej badaczki, podsumować jej zainteresowania naukowe, jak również określić rolę, jaką odegrała w polskiej etnomuzykologii. Ale jednocześnie niniejszy artykuł stanowi przyczynek do badań nad dziejami naszej subdyscypliny w Polsce i jest refleksją nad zmianami, jakie zaszły w polskiej etnomuzykologii na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat.

Anna Czekanowska urodziła się we Lwowie 25 czerwca 1929 roku, w rodzinie Jana Czekanowskiego (1882–1965), syna powstańca styczniowego Wincentego Czekanowskiego herbu Godziemba i Amelii von Guthke oraz Elizawie (Elżbiety) Sergijewskiej (1882–1963), córki tulskiego proboszcza. Już same koligacje rodzinne powodowały, że z rodzinnego domu przyszła badaczka wyniosła nie tylko kompetencje kulturowe przynależne społeczności polskiej, ale również rosyjskiej i (w części) niemieckiej, a także zrozumienie dla złożonych uwarunkowań pogranicza etnicznego, bowiem pierwsze piętnaście lat jej życia związane było z Podolem i ze Lwowem (Czekanowska 2010: 11–52, 171–172).

Także zainteresowanie nauką było tradycją w rodzinie Czekanowskich. Stryjeczny pradziadek bohaterki niniejszego artykułu, Wawrzyniec, oprócz prowadzenia stacji i pensjonatu przy słynnym Liceum Krzemienieckim, pełnił tam od 1827 roku funkcję honorowego pomocnika w Gabinetie Zoologicznym. Jego syn, Aleksander Czekanowski (1833–1876), spiskowiec i zesłaniec syberyjski, a przy tym towarzysz Benedykta Dybowskiego (1833–1930),

współpracował z Rosyjskim Towarzystwem Geograficznym i Akademią Nauk, walnie przyczyniając się do topograficznego, geologicznego, złożowego i przyrodniczego poznania Syberii. O tym, jak badacz ten oddany był nauce, niech świadczą choćby smutne okoliczności jego śmierci – zakończona samobójstwem depresja została wywołana niemożnością pozyskania w Petersburgu środków finansowych na kolejną z planowanych wypraw badawczych (Łaskiewicz 1977: 387–388). W tym samym stołecznym mieście inny stryjeczny dziadek Profesor Czekanowskiej, Michał, będąc akademikiem, zajmował się matematyką. Matematyka była również bliska ojcu bohaterki niniejszego wspomnienia, Janowi Czekanowskiemu, antropologowi, etnografowi, ale też statystykowi i językoznawcy, uczestnikowi zorganizowanej pod patronatem księcia Adolfa Meklemburskiego (1873–1969) wyprawy do Afryki Centralnej (1907–1908). Jan Czekanowski to także twórca, opartej na metodach statystyki matematycznej, lwowskiej szkoły antropologicznej, zwolennik gockiej genezy polskiej państwowości, a w końcu rektor Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie w latach 1934–1936. Wszystko to zostawiło ślad na zainteresowaniach młodej Anny – nie tylko nauką jako taką, czy też jej metodami (w tym statystyczno-matematycznymi, o czym w dalszej części tekstu), ale przede wszystkim interesującymi zjawiskami kulturowymi, takimi jak syberyjski szamanizm, jakucki epos bohaterski *otoncho*, śpiew zachodnioafrykańskich *griotów*, czy też gra na *djembe*. I chyba tylko neurologia uprawiana przez Elizawietę Sergijewską-Czekanowską nie spotkała się z większym zainteresowaniem jej córki, choć o aspektach psychologicznych – zwłaszcza w ostatnim okresie działalności naukowej – Anna Czekanowska wspominała dość często.

Koniec wojny i pierwsze lata powojenne rodzina Czekanowskich spędziła w Broniszowie pod Ropczycami, w Cmolasie pod Kolbuszową i w Lublinie (Czekanowska 2015: 13). W roku 1946 Jan Czekanowski objął stanowisko profesora na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego, co spowodowało kolejne przenosiny. I tu właśnie w 1947 roku Anna Czekanowska podjęła studia muzykologiczne u ojca polskiej muzykologii, Adolfa Chybińskiego (1880–1952), a w 1949 roku po raz pierwszy wyjechała w Opoczyńskie na badania terenowe realizowane siłami kilku uczelni, za których muzyczną część odpowiadała Jadwiga Sobieska. Wspominając ten wyjazd 66 lat później pisała:

Początkiem naszych badań był odpust z okazji dnia św. Bartłomieja (24 sierpnia) w Opocznie. Wrażenie było tak silne, że nie mogłam usnąć tamtej nocy. Było to wejście

w krąg innych norm i kategorii estetycznych oraz wyjątkowej u miejscowych świadomości wartości własnej kultury (Czekanowska 2015: 27).

Zauroczone folklorem opoczyńskim, pieśniami z tego regionu poświęciła swoją pracę magisterską – *Pieśń ludowa Opoczyńskiego na tle problematyki etnograficznej* – obronioną w 1952 roku, a etnomuzykologią całą swoją karierę zawodową.

Jej początek stanowiły studia doktoranckie realizowane w latach 1953–58 na muzykologii warszawskiej, kontynuowane po otrzymaniu stypendium Fundacji Forda na rok akademicki 1958/59 we Freie Universität w Berlinie u dyrektora Berliner Phonogramm-Archiv, Kurta Reinharda (1914–1979) oraz w Kolonii u Mariusa Schneidera (1903–1982) i Karla Gustava Fellerera (1902–1984). Był to dla bohaterki niniejszego artykułu na pewno bardzo istotny wyjazd dla całej przyszłej kariery, choć jednocześnie przyniósł też szereg rozczarowań i nie spełnił pokładanych w nim nadziei. Poświadczają to poniższe wspomnienia:

Na pytanie, czy pobyt w Berlinie miał dla mojego rozwoju naukowego przełomowe znaczenie, odpowiedzieć trudno. (...) w Niemczech o badaniach terenowych na wsi, które pasjonowały nas w Polsce, trudno było mówić. Muzyka ludowa, zdaniem profesora, praktycznie tam nie istniała. (...) Nowością dla mnie była (...) możliwość spojrzenia na inne kultury. (...) W pewnym sensie żałowałam, że nie wyjechałam do Wielkiej Brytanii, Stanów Zjednoczonych, Paryża, czy Holandii, gdzie, jak się zorientowałam, badania nad innymi kulturami były bardziej zaawansowane. Aby się o tym przekonać musiałam jednak najpierw pojechać do Niemiec. W dosłownym tego słowa znaczeniu – dzięki wyjazdowi wyszłam poza ograniczenia naszej dyscypliny w Polsce (Czekanowska 2015: 85).

Wyjazd ten miał więc jednak w pewnym sensie przełomowe znaczenie. Badaczka podkreślała również, że perfekcyjne prowadzenie procesu dydaktycznego oraz precyzja warsztatu naukowego muzykologów niemieckich, szczególnie w zakresie dokumentacji i stosowanych metod badawczych, stały się dla niej wzorcem, do którego odnosiła się w dalszej swojej pracy zawodowej. Owocowały także kontakty osobiste – wielu badaczy niemieckich, w tym profesorów i kolegów Anny Czekanowskiej-Kuklińskiej ze studiów, inicjowało powstawanie grup studyjnych, w których odgrywali wiodącą rolę po schyłek lat siedemdziesiątych, a często nawet dłużej. „Dzięki kolegom – pisała po latach – czułam się jak swoja, niezależnie od tego, w którym kraju organizowano spotkanie” (Czekanowska 2015: 86).

W 1959 r. Anna Czekanowska uzyskała stopień doktora na podstawie pracy *Pieśni biłgorajskie. Przyczynek do interpretacji polskiego pogranicza południowo-wschodniego*, wydanej w 1961 roku (Czekanowska 1961). Praca ta, podobnie zresztą jak obroniona dziesięć lat później dysertacja habilitacyjna, wykazywała mocne inspiracje twórczością naukową ojca badaczki – istotną rolę odegrały w niej metody statystyki matematycznej, w tym tablica i diagram Czekanowskiego, jak również odniesienia do literatury językoznawczej i etnograficznej, którą znała bardzo dobrze również dzięki ojcu. Wcześniej, bo już w 1957 roku rozpoczęła pracę w Instytucie Muzykologii UW, z którą to placówką była związana do momentu przejścia na emeryturę.

Omówiony wcześniej wyjazd do Niemiec stanowił jedynie wstęp do dalszych wyjazdów stażowych i studyjnych. Już w 1962 roku dzięki otrzymanemu stypendium Ministerstwa Edukacji studiowała u wybitnego rosyjskiego folklorysty muzycznego, Jewgienija Gippiusa (1903–1985) w Moskwie, wykładając gościnnie – niejako przy okazji – w miejscowym Konserwatorium im. Piotra Czajkowskiego. W późniejszym czasie badaczka wyjeżdżała jeszcze kilkakrotnie do Rosji, a ponadto do Kazachstanu, Macedonii i Czarnogóry. Kontakty z badaczami radzieckimi i jugosłowiańskimi stanowiły ważny element pracy nad rozprawą habilitacyjną zatytułowaną *Ludowe melodie wąskiego zakresu w krajach słowiańskich* (Czekanowska 1972), która jakkolwiek nawiązywała do zainteresowań badawczych Jana Czekanowskiego, to jednak obejmowała najbardziej aktualny stan badań nad pieśniami wąskozakresowymi w Europie wschodniej i południowo-wschodniej. Ponadto, w tym okresie Anna Czekanowska stworzyła statystyczno-matematyczną metodę sformalizowanej analizy melodii ludowych, opartej na przetwarzaniu informacji o różnicach, a następnie grupowaniu melodii według podobieństw. Metodę tę autorka opracowała nie tylko na podstawie diagramów swego ojca, ale także w oparciu o klasyfikację taksonomiczną wywodzącą się z prac grupy matematyków z kręgu Hugo Steinhausa, profesora Uniwersytetów Lwowskiego i Wrocławskiego.

Po habilitacji, która sfinalizowana została w 1968 roku, Anna Czekanowska-Kuklińska objęła kierownictwo nad specjalnością etnomuzykologiczną w Instytucie Muzykologii UW, osieroconą rok wcześniej przez przedwcześnie zmarłego Mariana Sobieskiego. Dzięki energicznym zabiegom badaczki w roku 1969 powołano do życia Zakład Etnomuzykologii, którego profil badawczy jego założycielka ukierunkowała na wiele kolejnych lat. Obejmował on już nie tylko tematykę polską – jak było to w okresie działalności Mariana Sobieskiego – ale

także słowiańską i pozaeuropejską. W tym samym czasie opracowany został przez kierownik zakładu kompleksowy model kształcenia etnomuzykologów na poziomie uniwersyteckim, poparty pierwszymi w Polsce podręcznikami akademickimi z zakresu etnomuzykologii: *Etnografia muzyczna. Metodologia i metodyka* (Czekanowska 1971; Czekanowska 1988), *Kultury muzyczne Azji* (Czekanowska 1981), *Główne kierunki i orientacje etnomuzykologii współczesnej. Refleksje metodologiczne* (Czekanowska 1983b) i *Etnomuzykologia współczesna. Refleksje metodologiczne* (Czekanowska 1987). W latach siedemdziesiątych, badaczka – będąc wówczas w szczytowym punkcie swoich dokonań naukowych na gruncie badań opartych o ścisłe dane empiryczne – walnie przyczyniła się do rozwoju krajowego etnomuzykologicznego dyskursu metodologicznego, wydając we współpracy z Ludwikiem Bielawskim dwie publikacje poświęcone głównie metodom statystycznym: *Ze studiów nad metodami etnomuzykologii* (Czekanowska, Bielawski 1975) i *Studia etnomuzykologiczne* (Czekanowska, Bielawski 1978). To właśnie dzięki jej wysiłkom warszawska etnomuzykologia uniwersytecka stała się od lat 70-tych wiodącym ośrodkiem w Polsce i to właśnie tu wypromowano najwięcej doktorów. Profesor Czekanowska osobiście prowadziła doktoraty Sławomiry Żerańskiej-Kominek, Katarzyny Dadak-Kozickiej, Elżbiety Galińskiej, Piotra Dahliga, Georgieja Georgeva, Doroty Frasunkiewicz i Tomasza Nowaka (później poza Uniwersytetem Warszawskim także Weroniki Grozdew, Magdaleny Stawowy i Mariusza Puci). Do tego należy dodać ponad czterdziestu wypromowanych przez badaczkę na warszawskiej muzykologii magistrów, w tym: Alicję Olszewską-Trojanowicz, Katarzynę Dadak-Kozicką, Marię Baliszewską, Sławomirę Żerańską-Kominek, Tomasza Szachowskiego, Piotra Dahliga, Zbigniewa Przerembskiego, Mirosława Kapsę, Ewę Dahlig-Turek, Dorotę Frasunkiewicz, Małgorzatę Jędruch, Tomasza Nowaka, Marzannę Popławską czy Agnieszkę Jeż (Czekanowska 2000: 315–322). W latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych jako jedna z pierwszych w Polsce – choć przy wydatnym wysiłku pracowników i doktorantów prowadzonego zakładu – zaczęła promować na macierzystej uczelni warsztaty z muzyki pozaeuropejskiej (gamelan jawajski, japońskie koto) i środkowoeuropejskich technik śpiewu tradycyjnego (głównie poleskich oraz pogranicza polsko-białoruskiego i polsko-ukraińskiego).

W roku 1975 Annę Czekanowską powołano na funkcję dyrektora Instytutu Muzykologii, którą pełniła do roku 1991. Kierowanie Instytutem przypadło po części na trudny okres, podczas którego miały miejsce strajki, stan wojenny, a także transformacja ustrojowa, co przysporzyło jej wielu trudności. Z drugiej zaś strony kierowanie Instytutem poszerzyło obszar

zainteresowań naukowych i aktywności Profesor Czekanowskiej. Od roku 1975 współkreowała profil naukowy konferencji *Musica Antiqua Europae Orientalis* w Bydgoszczy, a w latach 1977–1985 była jej dyrektorem programowym. W roku 1985 zorganizowała międzynarodową konferencję *From Idea to Sound* w Nieborowie, materiały z której ukazały się osiem lat później (Czekanowska, Velimirović, Skowron 1993). Z kolei w roku 1990 wydała książkę *Studien zum Nationalstil der polnischen Musik* (Czekanowska 1990b), stanowiącą istotny głos etnomuzykologa w dyskusji nad problemem stylu narodowego w muzyce polskiej, tradycyjnie angażującej głównie historyków muzyki. Tę ważką dla Polaków tematykę, szczególnie w kontekście przemian polityczno-społecznych ostatniej dekady XX wieku, kontynuowała w kierowanym przez siebie szeroko zakrojonym projekcie *Dziedzictwo europejskie a polska kultura muzyczna w dobie przemian* (Czekanowska 1995).

Nie można jednak tych dokonań rozpatrywać w oderwaniu od aktywności międzynarodowej Profesor Czekanowskiej, która również zaważyła na zmianie zainteresowań badawczych w zakresie jej macierzystej specjalności. W 1975 roku rozpoczęła ona działalność w afiliowanej przy UNESCO największej organizacji etnomuzykologicznej na świecie – International Folk Music Council (od 1981 roku pod nazwą International Council for Traditional Music), pełniąc w latach 1976–1997 funkcję przewodniczącej Polskiego Komitetu Narodowego (funkcję tę przekazała prof. Ewie Dahlig-Turek), a w latach 1976–1985 członka zarządu IFMC/ICTM. Wspominając ten okres stwierdziła:

Było to dość ekskluzywne grono, w którym czułam się początkowo trochę obco, nie znając wielu zagadnień, o których dyskutowano oraz pewnych skrótów, języka-kodu, którym się posługiwano. Z czasem jednak odnalazłam się w tej sytuacji. Mogę więc stwierdzić, iż istotnie zostałam dopuszczona do uczestnictwa w nauce o skali międzynarodowej. Moim głównym zadaniem stało się przybliżenie tej nauce muzyki Europy Wschodniej, niedostatecznie w niej obecnej (Czekanowska 2015: 86).

Dziś na te wspomnienia patrzymy być może z lekką rezerwą, ale fakt obecności badaczki z Europy Wschodniej w zarządzie tak znamienitej organizacji był wówczas nieoczywisty i naprawdę znamienity. Choć sama o tym nigdy nie pisała i nie mówiła – podobnie jak o wielu innych doświadczanych przykrościach, o których jednak jej współpracownicy zazwyczaj wiedzieli – to na pewno nie było jej wówczas łatwo funkcjonować w środowisku

zdominowanym przez badaczy wywodzących się z dawnych potęg kolonialnych, którzy naukowców z pozostałych krajów często traktowali z rezerwą, a nawet dezaprobatą. Zresztą bohaterka niniejszego artykułu mimochodem wspomniała sytuację, która oddaje atmosferę czasów, w jakich przyszło jej rozpocząć funkcjonowanie w zarządzie IFMC:

To się wydaje dziś nieprawdopodobne, ale jeszcze u progu lat 70. ubiegłego wieku wybitny i ceniony wysoko autorytet nauki niemieckiej Walther Wiora, przeciwstawił się możliwości powierzenia wykształconym nie na Zachodzie autorom napisania monografii własnej kultury. Pisać i opracowywać monografie ich kultur mogli, zdaniem profesora, jedynie uczeni zachodni. Wiora tłumaczył swój sprzeciw izolacją przedstawicieli tych kultur i ich nieznanością literatury międzynarodowej (Czekanowska 2015: 87).

W miarę upływu czasu i intensyfikacji wzajemnych kontaktów to nastawienie się zmieniało i było to w pewnej mierze też zasługą działalności naszej ówczesnej reprezentantki w IFMC/ICTM. Choć z goryczą należy zauważyć, że do dziś pewne ślady dawnych uprzedzeń pozostają, o czym niech świadczy chociażby burzliwa dyskusja, jaka toczyła się na forach internetowych ICTM w latach 2020/2021.

Anna Czekanowska została również współzałożycielką organizacji, która wyrosła z zainicjowanego przez Johna Blackinga w roku 1976 seminarium. Seminarium to miało kreować i promować nowe idee w środowisku etnomuzykologów europejskich w obliczu narastającej dominacji w dyskursie naukowym amerykańskich badaczy i coraz szybszemu odchodzeniu od paradygmatów dominującej wcześniej szkoły niemieckiej. Nawiasem mówiąc Blacking wówczas szczególnie interesował się metodologiami stojącymi niejako w kontrze do stosowanych przez szkołę niemiecką. W 1982 roku seminarium stały się przedsięwzięciem regularnym, realizowanym pod nazwą European Seminar in Ethnomusicology. W 1989 roku, w obliczu ciężkiej choroby nowotworowej John Blacking wyłonił spośród seminarzystów grupę badaczy – w tym Annę Czekanowską – która doprowadziła do utworzenia międzynarodowego stowarzyszenia naukowego pod nazwą dotychczasowego seminarium. Seminarium to stanowi do dziś istotne forum wymiany myśli wśród badaczy europejskich.

Seminaria prowadzone przez Blackinga stały się dla Anny Czekanowskiej inspiracją do zorganizowania w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych (dwukrotnie mimo trudności politycznych i gospodarczych) – trzech międzynarodowych konferencji etnomuzykolo-

gicznych: *Music and Language Mode* w Kołobrzegu (1981), V European Seminar in Ethnomusicology w Tucznie (1988) i *The Music of Youth and Contemporary Society* w Warszawie (1997). Szczególne znaczenie miała tu konferencja w Kołobrzegu, która była pierwszym wydarzeniem tej rangi w historii polskiej etnomuzykologii i zgromadziła tak wybitnych etnomuzykologów jak: John Baily, Gerd Baumann, Jerko Bezić, Ludwik Bielawski, John Blacking, Peter Cooke, Anna Czekanowska, Oskár Elschek, Alica Elscheková, Steven Feld, Adrienne Kaeppler, Theodore Levin, Jan Ling, Mark Slobin, Doris Stockmann, Erich Stockmann, Tran Van Khe, Ricardo Trimillos, Andrzej Wierciński, Sławomira Żerańska (Czekanowska 1983a: 207–209).

Tytuły wymienionych powyżej konferencji wskazują na obszary zainteresowań badawczych Profesor Czekanowskiej w ostatnich dwóch dekadach XX wieku, które wpisywały się w tendencje dominujące wówczas w krajach zachodnich. Nic więc dziwnego, że coraz częściej gościła na wielu renomowanych uczelniach, m.in. w University of Washington w Seattle (1963, 1981), Johannes Gutenberg Universität w Moguncji (1983–84), Duquesne University w Pittsburgu (1980/81), Queen's University w Belfaście (1986), Kazachskim Państwowym Konserwatorium im. Kurmangaziego w Ałma Acie (1989), Durham University (1995). Wykorzystując swoje szerokie kontakty międzynarodowe wszędzie aktywnie promowała tematykę polską. Zresztą jako pierwszy polski etnomuzykolog opublikowała monografię poświęconą muzyce tradycyjnej w Polsce – *Polish folk music. Slavonic heritage, Polish tradition, contemporary trends* (Czekanowska 1990a) – w prestiżowym wydawnictwie zachodnim, jakim jest Cambridge University Press. Książka ta niewątpliwie przyczyniła się do wzrostu zainteresowania tradycyjną muzyką polską ze strony badaczy z krajów zachodnich, co zaowocowało także szeregiem publikacji obcokrajowców w latach następnych. Ale rozległe kontakty Profesor Czekanowskiej posłużyły także do promowania i wysyłania polskich badaczy – i to nie tylko spośród swoich uczniów – za granicę. Bardzo ważne, szczególnie w dobie zimnej wojny i okresu transformacji ustrojowej, było również przywożenie do kraju niedostępnej tu literatury etnomuzykologicznej – zarówno anglo- jak i rosyjskojęzycznej. Książki te, wypożyczane współpracownikom, studentom, czy też etnomuzykologom spoza ośrodka warszawskiego, czasami także kopiowane, stawały się dla polskich badaczy unikatową szansą skrócenia dystansu do etnomuzykologii zachodniej i zorientowania w aktualnie podzielanych paradygmatach i stosowanych metodach badawczych. Z perspektywy lat o tym obszarze swoich działań Pani Profesor pisała skromnie:

Z biegiem czasu dominującej placówce w Warszawie, przekształconej w Instytut Muzykologii, udało się rozpocząć współpracę międzynarodową z kilkoma ośrodkami na świecie. Bardzo ważną okazała się nawiązana po latach relacja z uniwersytetem w Bloomington w stanie Indiana (Stany Zjednoczone), która wyprowadziła nas poza obowiązujące do tej pory ramy współpracy prawie wyłącznie z nauką niemiecką. Stopniowo literatura przedmiotu coraz częściej uwzględniała pozycje w języku angielskim, który powoli wypierał niemiecki. Należy właściwie żałować, iż w niewielkim stopniu korzystano z literatury w języku rosyjskim, ale opór społeczny był pod tym względem znaczny. Muzykologia tego kraju mogła poszczycić się wybitnymi osiągnięciami, reprezentowała jednak zdecydowanie odmienną tradycję (Czekanowska 2015: 25–26).

Aktywna działalność naukowa, dydaktyczna i organizacyjna była dostrzegana i doceniana zarówno w kraju, jak i zagranicą. W latach 1973, 1982 i 1990 Anna Czekanowska była laureatką Nagród Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, a w roku 1991 uhonorowano ją Nagrodą Sekretarza I Wydziału PAN. W 1976 roku uzyskała tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1983 – profesora zwyczajnego. W hołdzie swej wieloletniej wykładowczyni i dyrektor Instytut Muzykologii UW wydał w 1999 roku z okazji 50-lecia pracy naukowej Anny Czekanowskiej zbiór jej prac w różnych językach obcych pt. *Pathways of Ethnomusicology* (Czekanowska 1999), w którym znajduje się również jej krótka biografia, spis publikacji oraz wykaz prac pisanych pod jej kierunkiem. W tym samym roku badaczka przeszła na zasłużoną emeryturę.

Mimo uzyskania wieku emerytalnego, Anna Czekanowska długo starała się zachować swoją aktywność naukową i dydaktyczną. Do ukończenia osiemdziesięciu lat brała udział w konferencjach międzynarodowych odbywających się poza granicami kraju, a pięć lat dłużej uczestniczyła w konferencjach krajowych. W latach 1999–2004 prowadziła wykłady oraz pełniła funkcję Kierownika Katedry Etnomuzykologii na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Od 2004 wykładała także w Collegium Civitas oraz Polsko-Japońskiej Szkole Technik Komputerowych w Warszawie. Praca ze studentami tych uczelni zachęciła badaczkę do opublikowania kolejnego podręcznika akademickiego, *Kultury tradycyjne wobec współczesności. Muzyka, poezja, taniec* (Czekanowska 2008), omawiającego szereg wybranych tradycji muzycznych, na ogół pozaeuropejskich. Późne prace naukowe badaczki w większym stopniu penetrowały społeczne aspekty muzyki w sytuacji pogranicza, muzyki rekonstruowanej, folkowej, tradycji wymyślonych, jak też relacji muzyki tradycyjnej z muzyką

artystyczną. Nie sposób przemilczeć tu również dwóch ostatnich książek Pani Profesor, mających charakter autobiograficzny: *Świat rzeczywisty – świat zapamiętany. Losy Polaków we Lwowie (1939–41)* (Czekanowska 2010), wspominającej lata wojny spędzone głównie we Lwowie, oraz *Ku niedalekiej przyszłości. Z doświadczeń badacza i nauczyciela 1947–2002* (Czekanowska 2015), która zaskakuje bogactwem mało znanych, bezpośrednich i jakże trafnych spostrzeżeń z dziejów naszej dyscypliny w II połowie XX wieku. Po książce tej zdystansowała się wobec swojej działalności zawodowej. Zmarła 18 października 2021 roku i została pochowana obok ojca Jana i męża Antoniego Kuklińskiego (1927–2015) w Alei Zasłużonych Cmentarza Powązkowskiego.

Dorobek naukowy Anny Czekanowskiej-Kuklińskiej jest bardzo wszechstronny i różnorodny, co wynika nie tylko ze wskazanych już na początku bogatych tradycji rodzinnych oraz wielości doświadczeń życiowych i naukowych, ale również ogromnej ciekawości świata badaczki, jej otwartości na idee zapoznane u partnerów zagranicznych, jak też pomysły jej współpracowników i studentów, olbrzymiej umiejętności nawiązywania współpracy z badaczami różnych środowisk naukowych (kraje byłego Związku Radzieckiego i bloku wschodniego, Niemcy, Wielka Brytania, Stany Zjednoczone) i refleksyjnej natury autorki, żywo reagującej na otaczającą ją i nieustannie zmieniającą się rzeczywistość. Niewątpliwie pierwsza połowa jej działalności naukowej upłynęła w obrębie metodologii hołdującej analizie – w tym analizie statystycznej – danych empirycznych. Należy tu jednak zaznaczyć, że prace Anny Czekanowskiej z końca lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych stanowią, obok publikacji Ludwika Bielawskiego, szczytowe dokonania w tym zakresie w Polsce. Swoją rolę odegrały także podręczniki etnomuzykologiczne badaczki, wyparte w większości dopiero przez *Muzykę w Kulturze. Wprowadzenie do etnomuzykologii* Sławomiry Żerańskiej-Kominek (Żerańska-Kominek 1995). Profesor Czekanowska przysłużyła się podniesieniu w Polsce rangi specjalizacji etnomuzykologicznej, a zaproponowany przez nią program wpłynął na bardziej kompleksowe kształcenie przyszłych etnomuzykologów, stając się wzorcem dla innych muzykologii krajowych. Swoją działalnością międzynarodową utorowała drogę następnym generacjom badaczy z Polski, których zachęcała do wyjazdów zagranicznych i promowała w środowisku zagranicznym, a także zaopatrywała w literaturę obcojęzyczną. Za granicą była orędownikiem środowisk etnomuzykologów Europy Środkowo-Wschodniej i tematyki słowiańskiej, a w szczególności polskiej. W latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych własnym przykładem starała się wskazywać kierunek poszukiwań nowych obszarów zainteresowań

i narzędzi metodologicznych, a w pośrednictwie między Wschodem a Zachodem upatrywała szczególną rolę polskich badaczy. Całym swoim życiem świadczyła o tym, jak ważnym w nauce jest zaangażowanie, konsekwencja, otwartość na innych, ale także międzynarodowe sieci przyjaciół i zespołów badawczych.

Na koniec chciałbym przytoczyć jedną z ostatnich refleksji naukowych Profesor Czekanowskiej, dotyczącą roli nauk humanistycznych we współczesnym świecie, a także temu, co dla niej w nauce było kluczowym elementem:

Nie brak dziś dramatycznych pytań o pozycję nauki, stwierdzeń, iż utraciła swoje przywileje, które jakoby miała w dawnej epoce. Dowodzić tego mają prowadzone badania statystyczne, opierające się na liczbie prac i dowodach ich międzynarodowego uznania, a także wywiady z przedstawicielami nauki, a w przypadku nauk związanych ze sztuką, z artystami. Wyniki przeprowadzonych badań i rozmów trudno jednak jednoznacznie interpretować w tej niewątpliwie nowej rzeczywistości, przeobrażonej przez rewolucyjny rozwój technologii oraz przez przełamanie barier społecznych i otwarcie świata w sensie geograficznym. Ta nowa rzeczywistość ograniczyła w znacznym stopniu istnienie elit, wśród których tradycyjnie miały swoją niszę nauka i sztuka. W wyniku konsekwentnie przeprowadzonej demokratyzacji społeczeństwa brak dziś klas wyróżnionych, a pragmatyzm i twarda walka o przetrwanie w świecie, gdzie wszyscy są równi, narzuca ogromne tempo i ciągłą konieczność przystosowywania się do zmieniających warunków. W tej sytuacji trudno o refleksję, a przecież właśnie ten typ myślenia winien być zadaniem nauki, tego nam dzisiaj brakuje (Czekanowska 2015: 195).

Słowa te dedykuję wszystkim członkom Polskiego Seminarium Etnomuzykologicznego.

Literatura cytowana:

Czekanowska, Anna 1961: *Pieśni biłgorajskie. Przyczynek do interpretacji polskiego pogranicza południowo-wschodniego.* Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Czekanowska, Anna 1971: *Etnografia muzyczna. Metodologia i metodyka.* Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Czekanowska, Anna 1972: *Ludowe melodie wąskiego zakresu w krajach słowiańskich. Przegląd dokumentacji źródłowych, próba klasyfikacji metodą taksonomii wrocławskiej / Narrow-range folk melodies in slavic countries. A survey of source documentation and classification applying the Wrocław method of taxonomy.* Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne.

Czekanowska, Anna 1981: *Kultury muzyczne Azji.* Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne.

Czekanowska, Anna 1983a: *First International Colloquium "Music and the Language Mode" Held at Kołobrzeg, Poland, 25-30 May, 1981, A View from Poland. "Yearbook for Traditional Music", t. 15, 207-209.*

Czekanowska, Anna 1983b: *Główne kierunki i orientacje etnomuzykologii współczesnej – refleksje metodologiczne.* Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

Czekanowska, Anna 1987: *Etnomuzykologia współczesna. Refleksje metodologiczne.* Bydgoszcz: Wydawnictwo Pomorze.

Czekanowska, Anna 1988: *Etnografia muzyczna. Metodologia i metodyka.* Bydgoszcz: Wydawnictwo Pomorze.

Czekanowska, Anna 1990: *Polish folk music. Slavonic heritage, Polish tradition, contemporary trends.* Cambridge: Cambridge University Press.

Czekanowska, Anna 1990: *Studien zum Nationalstil der polnischen Musik*. Regensburg: Gustav Bosse Verlag.

Czekanowska, Anna (red.) 1995: *Dziedzictwo europejskie a polska kultura muzyczna w dobie przemian*. Kraków: Musica Iagellonica.

Czekanowska, Anna 1999: *Pathways of ethnomusicology*, red. Piotr Dahlig, Ludwig Bielawski, Sławomira Żerańska-Kominek. Warszawa: Instytut Muzykologii Uniwersytetu Warszawskiego.

Czekanowska, Anna 2008: *Kultury tradycyjne wobec współczesności. Muzyka, poezja, taniec*. Warszawa: Wydawnictwo TRIO.

Czekanowska, Anna 2010: *Świat rzeczywisty – świat zapamiętany. Losy Polaków we Lwowie (1939–1941)*. Lublin: Norbertinum.

Czekanowska, Anna 2015: *Ku niedalekiej przeszłości (1948–2002). Z doświadczeń badacza i nauczyciela*. Poznań: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk.

Czekanowska, Anna; **Bielawski**, Ludwik (red.) 1975: *Ze studiów nad metodami etnomuzykologii*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN.

Czekanowska, Anna; **Bielawski**, Ludwik (red.) 1978: *Studia etnomuzykologiczne*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN.

Czekanowska, Anna; **Velimirović**, Miloš; **Skowron**, Zbigniew (red.) 1993: *From idea to sound. Proceedings of the International Musicological Symposium held at Castle Nieborów in Poland, September 4–5, 1985*. Kraków Fundacja Zjednoczonej Europy.

Łaskiewicz, Antoni 1977: *O nowym życiorysie Aleksandra Czekanowskiego*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, t. 22, nr 2, 387–388.

Żerańska-Kominek, Sławomira 1995: *Muzyka w Kulturze. Wprowadzenie do etnomuzykologii*.
Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

Abstract:

Prof. dr hab. Anna Czekanowska-Kuklińska, who died on October 18, 2021, was a researcher steeped in a multicultural environment and a family with rich scientific traditions. Educated in Poznań, she began her scientific activity at a time when the analytical paradigm dominated Polish ethnomusicology, and her works constituted the pinnacle of ethnomusicological statistical analysis in Poland. Over the course of her career, she worked to establish international connections that sparked a paradigm shift within and led to further development and internationalization of the entire ethnomusicological community in Poland. The essay summarizes Professor Czekanowska's achievements and highlights those that were of greatest importance for the development of the Polish ethnomusicology.

Keywords:

ethnomusicology in Poland, internationalization, development of ethnomusicology